Reforma nauczania wczesnoszkolnego

29 stycznia 2026
1 września 1999 roku weszła w życie reforma systemu edukacji. Na jej mocy dokonało się wiele zmian na pierwszym szczeblu nauki.

Cele edukacji wczesnoszkolnej

Edukacja wczesnoszkolna w powojennej Polsce często zmieniane miała cele. Dla przykładu warto podać iż w dniu 1.09.63 r. wprowadzono program nauczania według poniższych celów:

- „wszechstronny rozwój uczniów i wychowanie na świadomych i twórczych obywateli PRL, a w szczególności:
- ukształtowanie postaw naukowego poglądu na świat,
- wychowanie w duchu socjalistycznej moralności i socjalistycznych zasad współżycia społecznego w duchu umiłowania ludowej ojczyzny, pokoju, sprawiedliwości społecznej i braterstwa z ludźmi pracy wszelkich krajów,
- ukształtowanie przekonania o społecznej, ekonomicznej i moralnej wyższości socjalistycznego ustroju nad kapitalistycznym,
- przygotowanie do czynnego udziału w socjalistycznej gospodarce i kulturze,
- kształtowanie zamiłowania i szacunku do pracy,
- rozbudzanie i umacnianie poczucia obowiązku i dyscypliny społecznej, wdrażanie do poszanowanie mienia społecznego”[1]

W okresie transformacji ustrojowej nastąpiły najpierw poważne zmiany w koncepcji państwa, oświaty, szkoły a dalej w programach nauczania. Treści programowe krytykowane były już znacznie wcześniej. Pod wpływem raportów globalnych, badań własnych i koncepcji oświatowych, rozpoczęto projekty reform.

Na wstępie próbowano „odchudzić” programy.

Po 10 latach od wydania poprzedniego programu (1983 r) i po 4 latach przemian ustrojowych nie opracowano nowego dokumentu szkolnego – programu nauczania. W pierwszym etapie prac organizowanych przez Biuro do spraw Reformy Szkolnej z zespołami specjalistów opracowano w latach 1992-1994 pierwszą podstawę programową (minimum programowe) w zakresie nauczania początkowego. Zawarto w niej cele ogólne i szczegółowe. Według Parafiniuk – Soińskiej „ogólne cele oparto na swoistości poznawczej, emocjonalnej, społecznej dzieci w tym wieku. Na tej podstawie sformułowano bogaty zestaw celów kształcenia i wychowania dla nauczania początkowego. Za najważniejszy uznano: wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju dziecka”[2]

W celach szczegółowych wskazano potrzebę m.in.:

- stwarzania przyjaznego klimatu w szkole i pomaganie dziecku w dobrym funkcjonowaniu w systemie szkolnym,
- rozwijanie i kształtowanie poznawczych możliwości uczniów tak, by mogli przejść od dziecięcego do bardziej dojrzałego rozumienia świata,
- rozwijanie i przekształcanie spontanicznej motywacji poznawczej w motywacje świadomą,
- przygotowanie do podejmowania systematycznych, dłuższych wysiłków intelektualnych i fizycznych,
- kształtowanie dojrzałości emocjonalnej,
- rozbudzanie wrażliwości na drugiego człowieka,
- kształtowanie poczucia przynależności do swojego środowiska, narodu i świata,
- kształtowanie umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów: dziecko – dziecko, dziecko – dorosły, dziecko – człowiek niepełnosprawny, człowiek innej narodowości itp.,
- wyrabianie czujności przed zagrożeniem zdrowia i życia,
- kształtowanie potrzeby i umiejętności dbania o własne ciało, zdrowie i sprawność fizyczną,

- rozbudzanie kontaktu z przyrodą i wdrażanie do jej szanowania

Nauczanie zintegrowane

Jednym z głównych założeń reformy było wprowadzenie tzw. „nauczania zintegrowanego" w nauczaniu początkowym. Opiera się on na zniesieniu ścisłego podziału na przedmioty, a cały proces dydaktyczno – wychowawczy skupia się wokół pewnych tematów – zagadnień lub sytuacji występujących w życiu dziecka i w środowisku w którym żyje.

Koncepcje nauczania zintegrowanego wprowadził B. Bernetein. Rozróżnił on programy kształcenia, które pozostają między sobą w relacjach zamkniętych bądź otwartych. Nauczanie zintegrowane tym samym jest konkurencją dla programu o typie korelacji, gdyż:

1. współczesny rozwój nauki, który zmierza w kierunku zniwelowania tradycyjnych podziałów między szkolnymi przedmiotami nauczania,
2. zmiany w podziale pracy, które stwarzają odmienną koncepcję kwalifikacji zawodowych. Cennym walorem na rynku pracy staje się elastyczność, umiejętność szybkiego dostosowania do jego wymagań,
3. elitarny charakter nauczania zintegrowanego, zapewnia on większą dostępność wiedzy i szersze jej wykorzystanie.

Według W. Okonia „nauczanie łączne jest to kierunek dydaktyczny, traktujący treści i metody pracy w klasach początkowych jako określone całości tematyczne, które obejmują różne treści zgodnie z tym jak występują one w życiu , a nie jako odrębne przedmioty nauczania"[3].

Ł. Muszyńska określa nauczanie integralne jako „system pracy w klasach niższych, polegający na

łącznej realizacji celów nauczania i wychowania przy organizacji wszechstronnej działalności dzieci”[4]

Zgodnie z nauczaniem integracyjnym rezygnuje się w klasach I – III z systemu przedmiotowo – lekcyjnego. Zachowując układ przedmiotowy w każdym z przedmiotów wydzielono treści podstawowe dla każdego ucznia, treści uzupełniające, ułatwiające zrozumienie i poszerzające wiadomości dla uczniów zdolnych.

Przedmioty wzajemnie się uzupełniają, tzn. pewne zagadnienia pokazywane są na różnych przedmiotach z różnych stron. Dodatkowo materiał jest realizowany według indywidualnego tempa ucznia.

Nowy system oceniania

Ocenianie to sposób gromadzenia informacji o uczniach. Polega na stałej obserwacji ucznia i rozpoznaniu stopnia opanowania przez niego wiadomości i umiejętności, a także postaw emocjonalno – społecznych w stosunku do wymagań edukacyjnych.

Ocenić dziecko nie jest łatwo, należy zachować sprawiedliwość i obiektywizm, a także wziąć pod uwagę następujące obszary:

- indywidualne predyspozycje i możliwości dziecka w opanowaniu materiału edukacyjnego,
- stopień zaangażowania ucznia i wkład pracy w procesie zdobywania wiadomości i umiejętności,
- umiejętność rozwiązywania problemów,
- postępy dziecka w rozwoju społeczno – emocjonalnym.

Istotnym elementem reformy były zmiany w systemie oceniania. W rozporządzeniu MEN z dnia 19 kwietnia 1999 roku określono cele wewnątrzszkolnego oceniania:

- informowanie ucznia o jego osiągnięciach edukacyjnych i czynionych postępach,

- umożliwianie uczniom samodzielnego planowania własnego rozwoju,
- pozytywne motywowanie dzieci do podejmowania wysiłku związanego z nauką szkolną,
- umożliwienie nauczycielom podnoszenia jakości własnej pracy pedagogicznej.[5]

W szkole ocenie podlegają dwa obszary: nauka i zachowanie.

Ocenianie wiedzy

Na mocy wprowadzonych zmian w klasach I-III ocenianie ma formę oceny opisowej. Do tej pory ta nowa forma oceny wzbudza liczne kontrowersje. W założeniu twórców reformy taki sposób miał być bardziej obiektywny, miał dać obiektywne – indywidualne – spojrzenie na każdego ucznia. Nauczyciel w formułowaniu oceny stosuje:

- kartę samooceny ucznia,
- kartę szkolnych osiągnięć ucznia,
- arkusz oceny opisowej wypełniany na półrocze i koniec roku szkolnego,
- kartę rozwoju społeczno – emocjonalnego,
- arkusz oceny opisowej rozwoju społeczno – emocjonalnego wypełniany na półrocze i koniec roku szkolnego[6].

Kartę samooceny wypełnia uczeń co jakiś czas – zwykle po wypełnieniu jakiegoś zadania. Kartę osiągnięć szkolnych wypełnia nauczyciel na podstawie obserwacji i analizy prac ucznia. Nauczyciel kompletuje karty samooceny i porównuje je z własną oceną osiągnięć.

W szkołach zostały zachowane cząstkowe oceny cyfrowe lub ich substytuty np. pieczątki z napisami „pracujesz bardzo ładnie”, „pomyśl”, „popracuj jeszcze”. Mogą być również buźki, polega to na tym, że dziecko po wykonaniu zadania rysuje w zeszycie buźkę:

J jestem z siebie zadowolony,

K byłem niezły, ale nie dałem z siebie wszystkiego,

L nie jestem z siebie zadowolony.

Ocenianie zachowania

Do oceny zachowania ucznia służy arkusz oceny opisowej rozwoju społeczno – emocjonalnego konstruowany na podstawie karty wypełnianej co miesiąc. Karta służy wyłącznie nauczycielom i rodzicom do analizowania pozytywnych i budzących niepokój cech społeczno – emocjonalnych dziecka.

Dla porównania różnic w sposobie oceniania wiedzy i zachowania uczniów przed reformą i po reformie – poniżej przedstawione są świadectwa szkolne wystawione w roku szkolnym 1987/88 i 2000/2001.

Warto zwrócić uwagę na formę opisową świadectwa szkolnego wystawionego w roku 2001 a więc po wprowadzeniu w życie reformy edukacji. Nauczyciel zwraca się do ucznia w drugie osobie, po imieniu. Wyczytać można pochwały i osiągnięcia ucznia – dowiedzieć można się w czym jest dobry, co lubi robić, jakie ma cechy charakteru zwracające uwagę. W świadectwie wystawionym w roku 1988 nie ma czegoś takiego – są tylko cyfry, które oczywiście dają obraz stopnia opanowania wiedzy przez ucznia, ale nie mówią co lubi robić, w co się bawić, jaki jest.

Należy zdawać sobie sprawę, że świadectwo wystawiane obecnie wymaga znacznie więcej czasu od nauczyciela, wymaga większego zaangażowania i skupienia. Nauczyciel musi dobrze poznać ucznia, którego ocenia, być dobrym obserwatorem rozwoju ucznia i jego zachowania.

Reforma nauczania wczesnoszkolnego w Polsce była jednym z istotnych elementów szerszych zmian w systemie edukacji, które miały na celu dostosowanie szkoły do potrzeb współczesnego społeczeństwa, wymagań rynku pracy oraz standardów europejskich. Nauczanie wczesnoszkolne obejmuje pierwszy etap

edukacyjny, czyli klasy I–III szkoły podstawowej, i stanowi fundament dalszego kształcenia. W związku z tym wszelkie reformy w tym obszarze są szczególnie znaczące, ponieważ to właśnie na tym etapie kształtują się podstawowe umiejętności uczniów, ich motywacja do nauki oraz pierwsze doświadczenia edukacyjne.

Jednym z głównych założeń reform było odejście od sztywnej, przedmiotowej organizacji nauki na rzecz nauczania zintegrowanego, które miało umożliwiać całościowe postrzeganie świata przez dziecko. Integracja treści edukacyjnych pozwalała na bardziej naturalne łączenie wiedzy z różnych dziedzin, a także na większą elastyczność nauczyciela w planowaniu zajęć. Reforma zakładała także położenie większego nacisku na aktywizujące metody nauczania, rozwijanie umiejętności praktycznych, twórczego myślenia i pracy w grupie, co miało lepiej przygotować dzieci do dalszej edukacji oraz życia w społeczeństwie opartym na współpracy.

Istotnym elementem reformy było także wcześniejsze rozpoczynanie nauki szkolnej. W pewnym momencie podjęto decyzję o obniżeniu wieku szkolnego do sześciu lat, co wywołało szeroką dyskusję społeczną i polityczną. Zwolennicy tego rozwiązania argumentowali, że wcześniejsze rozpoczęcie nauki pozwoli na szybszy rozwój intelektualny i lepsze wykorzystanie naturalnej ciekawości dzieci, przeciwnicy zaś podkreślali, że sześciolatki nie zawsze są gotowe emocjonalnie i społecznie do rozpoczęcia formalnej edukacji. W efekcie reforma ta była wielokrotnie modyfikowana, a ostatecznie przywrócono możliwość rozpoczynania nauki w wieku siedmiu lat.

Reforma nauczania wczesnoszkolnego objęła również zmianę podejścia do oceniania. Zamiast tradycyjnych stopni wprowadzono ocenianie opisowe, którego celem było dostarczenie dziecku i rodzicom informacji o indywidualnych postępach, mocnych stronach i obszarach wymagających wsparcia. Miało to sprzyjać unikaniu wczesnej selekcji i budowaniu pozytywnej motywacji wewnętrznej. Dzięki temu uczniowie mieli uczyć się

dla własnego rozwoju, a nie wyłącznie dla uzyskiwania ocen. Zmiana ta wymagała od nauczycieli większego zaangażowania w obserwację uczniów, indywidualizację nauczania oraz umiejętność trafnego opisywania osiągnięć i trudności.

Kolejnym aspektem reformy była modernizacja programów nauczania, które zostały dostosowane do nowych podstaw programowych. Szczególną wagę przywiązywano do rozwijania kompetencji kluczowych, takich jak umiejętność czytania ze zrozumieniem, pisania, liczenia, a także posługiwania się nowoczesnymi technologiami. Reforma uwzględniała także znaczenie edukacji artystycznej, ruchowej i społecznej, które miały wspierać harmonijny rozwój dziecka. Dzięki temu edukacja wczesnoszkolna miała być bardziej zrównoważona i całościowa, a nie ograniczać się jedynie do sfery intelektualnej.

Wprowadzenie zmian wiązało się z wieloma wyzwaniami praktycznymi. Nauczyciele musieli dostosować swoje metody pracy do nowych założeń, co wymagało dodatkowych szkoleń i wsparcia. Pojawiały się również trudności związane z różnicami w gotowości szkolnej dzieci, a także z koniecznością zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych i dydaktycznych w szkołach. Mimo trudności reforma wniosła do edukacji wiele pozytywnych elementów, w tym większy nacisk na indywidualne podejście do ucznia, rozwijanie jego potencjału i kształtowanie umiejętności niezbędnych w dalszym życiu.

Reforma nauczania wczesnoszkolnego miała więc charakter wieloaspektowy, obejmując zarówno organizację nauki, treści programowe, metody pracy, jak i system oceniania. Jej głównym celem było stworzenie takiego modelu edukacji, który odpowiadałby współczesnym wyzwaniom i potrzebom dzieci w dynamicznie zmieniającym się świecie. Choć niektóre rozwiązania budziły kontrowersje i wymagały korekt, to jednak kierunek zmian podkreślał znaczenie dziecka jako podmiotu procesu edukacyjnego, którego rozwój powinien być wspierany na wielu płaszczyznach.

[1] J. Parafiniuk – Soińska, *Przemiany w polskich programach wczesnoszkolnej edukacji*, Szczecin 2000, s.33.

[2] J. Parafiniuk – Soińska, *Przemiany w polskich programach wczesnoszkolnej edukacji*, Szczecin 2000, s.47

[3] W. Okoń, Słownik pedagogiczny, Warszawa, 1981.

[4] Ł. Muszyńska, *Integralne wychowanie i nauczanie w klasach I-III*, Warszawa – Poznań 1974, s. 29.

[5] MEN o reformie programowej. Biblioteczka Reformy – I etap edukacyjny, Warszawa 1999.

[6] E. Kaczyńska, *O ocenianiu w nauczaniu zintegrowanym*, w: Nowa szkoła, nr 5/2001, s. 14.

Jeśli potrzebujesz pomocy w pisaniu nowej pracy z pedagogiki, to polecamy serwis pisanie prac z pedagogiki - fachowa pomoc w pisaniu prac.